

יבמות יז. (תחילת הפרק) עד יח: (המשנה)

ביאורי מושגים

הדרך שהתורה קבעה כדי ששומרת היבם והיבם יהיו נשואים היא ייבום (היבם בא על שומרת היבם). אם היבם קידש את שומרת היבם (כדרך שמקדשים אישה רגילה) זה נקרא עשה בה מאמר. (במקרה זה לפי חכמים היא מקודשת מדרבנן, לפי ב"ש מהתורה, ולפי ר"ש ספק האם מועיל לגמרי או שאינו מועיל כלל. בירושלמי מופיעה שיטה ייחודית הסוברת שלא רק שהיא מקודשת מהתורה אלא שאף לכתחילה יכול לייבם באמצעות מאמר)

משנה

אשת אחיו שלא היה בעולמו

'אח חדש' שנוולד לאחר שאחיו מת
כל נשות ה'אח המת' אסורות על ה'אח החדש'.

אם אח 'ותיק' ייבם את אשת המת (לאחר שה'אח החדש' נולד):
כל נשות ה'ותיק' אסורות על ה'אח החדש'.

אם אח 'ותיק' עשה מאמר באשת המת (לאחר שה'אח החדש' נולד):
ה'אח החדש' חולץ לנשות עושה המאמר אבל לא מייבמן

מניין ש'אשת אח שלא היה בעולמו' - אסורה

יחד יש ייבום, 'אח' 'אח' 'אח' - רק כשהאחים חיו (ישבו)

יש צורך בשני הלימודים:

אם היה רק את הלימוד הראשון
היינו חושבים שצריך שיהיו אחים גם מהאב וגם מהאם
(מבני יעקב לומדים שרק אחים מהאב הינם אחים)

אם היה רק את הלימוד השני
היינו לומדים מהמילה 'אחים' שנאמרה גם על אברהם ולוט
שגם אחיין מוגדר אח.

מניין שדין ייבום נוהג רק באחים מן האב

א. *'אח' 'אח' 'אח' -*

(רק אחים שהם חולקים נחלה יחדו - יש בהם דין ייבום)

ב. *'אח' 'אח' 'אח' - 'אח' 'אח' 'אח' -*

(בני יעקב היו אחים מהאב - כך גם ייבום תקף רק באחים מהאב)

הקשר שבין שומרת יבם לאחים

אפשרות א' - יש זיקה:

לכן - ריב"ב (ושמואל): קרובותיה אסורות בחייה ובמותה,

אפשרות ב' - אין זיקה:

ולכן - ר' מאיר (ורב): קרובותיה מותרות אחרי מותה (ובחייה אסורות כדי לא לבטל מצוות יבום)
ר' גמליאל: קרובותיה מותרות בחייה ובמותה (למרות שמבטל מצוות יבמין)

השלכה נוספת לשאלה האם יש זיקה:

מה היחס שבין שומרת היבם לנשות האחים?

אם אין זיקה - אין קשר ביניהם,

אם יש זיקה - היא מוגדרת כצרה שלהן.

לפי כל השיטות אין הבדל בין מצב שבו יש אח אחד (שאז ברור מי ייבם או יחלוץ) למצב שבו יש כמה אחים

לא ניתן להוכיח מהמשניות הבאות על דין זיקה

נושא משנה א' - היתר קרובות לאחר מיתה

ניסון הוכחה:

המשנה קובעת שאחות יבמה מותרת לאחר מיתה -
משמע שאמא של היבמה אסורה לאחר מיתה - מכאן שיש זיקה,

דחיה:

ייתכן שגם אימא של היבמה מותרת (והמשנה דיברה על אחות משום שגם ברישא דובר על אחות)

נושא משנה ב' (המשנה שלנו) - הקשר בין 'שומרת היבם' לנשות האחים

ניסון הוכחה:

המשנה קובעת שרק אם עשה מאמר - 'שומרת היבם' מוגדרת כצרה של אשת האח
משמע שסתם כך (אם לא עשה מאמר) אין קשר בין 'שומרת היבם' לאשת האח - מכאן שאין זיקה,

דחיה:

ייתכן שגם אם לא עשה מאמר היא מוגדרת כצרה (והמשנה דיברה על מקרה של עשה מאמר כדי
לחדש דין צדדי - לא פוסקים כב"ש הסוברים שמאמר דינו כייבום מושלם)

דין זה שאחות יבמה מותרת
לאחר מיתה הינו פשוט לפי
כולם -

שהרי שאפילו אחות אישה
מותרת לאחר מיתה

יבמות יח: (המשנה) עד יבמות כ. (המשנה)

הסוגיא שלנו מציגה ארבעה דינים שבהם מציג ר"ש שיטה ייחודית

דין מס' 1 - מובא במשנה - אשה מיובמת - הינה אשתו של המייבם בלבד (חכמים סוברים שהיא נחשבת גם אשתו של האח המת)

דין מס' 2 - מובא על ידי ר' אושעיא והגמרא דנה במשך עמוד וחצי האם הוא תקף (למסקנה דין זה נדחה):
2 אשה העומדת לייבום (בפני אח אחד) - נחשבת אשתו לחלוטין (חכמים מחשיבים אותה כאשתו בצורה חלקית בלבד)

דינים מס' 3 ו-4 - במהלך הדיון בשיטת ר' אושעיא מביאה הגמרא ברייתות שבחלק מהן הוזכרו דינים אלו:
3. מאמר - ספק האם מועיל לגמרי או שאינו מועיל כלל (חכמים סוברים שמאמר מועיל חלקית)
4. נפלו לפניו 2 אחיות (2 אחיו היו נשואים ל 2 אחיות ומתו) - שתיהן מופקעות מייבום (חכמים סוברים שחייב לחלוץ לשתיהן)

דין מס' 1 - אשה מיובמת הינה אשתו של המייבם בלבד

משנה

אשת אחיו שלא היה בעולמו
המקרה: אח מת והפיל את אשתו לייבום - ולאחר מכן נולד 'אח חדש'
אם כבר לפני שה'אח החדש' נולד - ייבם אח 'ותיק' את אשת המת:
ר"ש: האישה המיובמת (וכל שאר נשות הותיק) מותרת על ה'אח החדש'.
ת"ק: האישה המיובמת (וכל שאר נשות הותיק) אסורה על ה'אח החדש'.

טעמו של ר' שמעון:
 כשהאח החדש נולד - האישה היתה מותרת עבורו (היא נחשבת רק אשתו של האח הותיק. הקשר אל האח המת פקע ממנה לחלוטין)
 טעמים של חכמים:
 כשהאח החדש נולד - האישה נחשבה עדיין גם כאשתו של המת (!?אמה' - אחרי הייבום היא עדיין נחשבת גם 'אשת המת')

דין מס' 2 - אשה העומדת לייבום נחשבת אשתו לחלוטין

לפי ר"א המקרים שבהם ר"ש אוסר אשת אח שלא היה בעולמו הם:
 א. כשאין אח ותיק,
 ב. כשהאח הותיק לא ייבם כלל (גם אחרי הולדת החדש)

כשהאח הותיק ייבם רק אחרי שהאח החדש נולד
ר"א: גם אז מתיר ר"ש את האישה (כיוון שאשה העומדת לייבום - נחשבת מיובמת) **נדחה**
ר"פ: במקרה זה אוסר ר"ש את האישה (כיוון שרק הייבום בפועל קובע)

נסיונות דחיה לשיטת ר' אושעיא (הסובר שלפי ר"ש אישה העומדת לייבום נחשבת כמיובמת) שנכשל

כאן מופיע דין מס' 3 של ר"ש (מאמר ספק האם מועיל לחלוטין או שלא מועיל)

נסיון דחיה ממשנה - שנכשל

המקרה:

שלב א': אישה נפלה לפני שני אחים לייבום,
שלב ב': אחד האחים (שנשוי כבר לאישה אחרת) עשה מאמר באישה
שלב ג': האח שעשה מאמר מת (והפיל לייבום שתי נשים - 1. אשתו 2. זו שעשה בה מאמר)

הדין:

ת"ק: האח שנותר - חולץ לשתיהן,
ר"ש: האח שנותר - מייבם אחת וחולץ לשניה. (כיוון שמאמר מועיל חלקית)

ניסיון הדחיה מהמשנה:

- א. אם אישה שנופלת לייבום נחשבת כמיובמת - שתי הנשים נחשבות כנשותיו של האח שמת זה עתה.
ב. אם כך - מספיק שהאח הנותר **טפל רק באישה אחת** (והאישה השניה תיפטר אוטומטית)
ג. אבל ר"ש סובר שהאח צריך ל'**טפל'** בשתי הנשים (לייבם אחת ולחלוץ לשניה)
מסקנה: ר"ש לא סובר שנופלת לייבום נחשבת כמיובמת

דחיה לדחיה:

רק כשהיבמה נפלה לפני אח אחד אומרים שהיא נחשבת כבר מיובמת (אבל במשנה מדובר על כמה אחים ואז לא אומרים שהיא נחשבת כמיובמת)

נסיון דחיה ממשנה - שנכשל

המקרה:

שלב א': שתי אחיות היו נשואות לשני אחים
שלב ב': שני האחים מתו (ושתי האחיות נפלו לייבום לפני אח נוסף)

הדין:

ת"ק: האח הנוסף - חולץ לשתיהן,
ר"ש: שתיהן פטורות

ניסיון הדחיה מהמשנה:

- א. אם אישה שנופלת לייבום נחשבת כמיובמת - האישה הראשונה שנפלה לייבום - נחשבת אשתו של האח הנוסף.
ב. אם כך - האישה הראשונה **חייבת בייבום** (כיוון שנחשבת כמיובמת), והשניה פטורה מייבום (משום אחות אשתו).
ג. אבל ר"ש פטר את שתי האחיות.
מסקנה: ר"ש לא סובר שנופלת לייבום נחשבת כמיובמת

דחיה לדחיה:

מדובר כששתי הנשים נפלו ביחד לייבום (ר"ש סובר שאפשר לצמצם)

דחיה לשיטת ר' אושעיא (הסובר שלפי ר"ש אישה העומדת לייבום נחשבת כמיובמת)

אי אפשר לתרץ שר"ש דיבר על מקרה של שני אחים - כיוון שכתוב 'זה הכלל'

דחיה מברייאתא

ר"ש קבע במפורש שאם ה'ותיק' ייבם אחרי שה'חדש' נולד - האישה אסורה על החדש מכאן סתירה לר' אושעיא (הסובר שגם אם הייבום בפועל היה אחרי הלידה - כבר מרגע הנפילה היא נחשבת מיובמת)

דחיה מברייאתא

בברייאתא מובאת דעה שמחלקת בין מקרה שבו ה'ותיק' ייבם לפני שה'חדש' נולד למקרה שבו ייבם אחרי שה'חדש' נולד הדעה זו חייבת להיות לפי ר"ש (כי חכמים לא מחלקים בין המקרים ואוסרים בכל מצב) מכאן סתירה לר' אושעיא (הסובר שגם אם הייבום בפועל היה אחרי הלידה - כבר מרגע הנפילה היא נחשבת מיובמת)

טעמם של חכמים: לומדים מקידושים רגילים (קידושים בעל כרחם לא מועילים)
טעמו של רבי: לומדים מייבום (ייבום בעל כרחו מועיל)

מאמר בעל כרחה של היבמה
 חכמים: לא מועיל
 רבי: מועיל

מקרה שבו משתלבים:

דין מס' 1 (האם אשה מיובמת הינה אשתו של המייבם בלבד או גם של אשת המת) ודין מס' 3 (מה מעמדו של מאמר)
 המקרה: אח ותיק שעשה מאמר באשת המת - ואחר כך נולד האח ה'חדש'

שיטת ר"ש

אם הותיק היה מייבם

אשת המת - מותרת (כיוון שהיא רק אשתו של האח הותיק)
 נשות הותיק - מותרות (כיוון שאשת המת מותרת)

אם הותיק לא היה עושה כלום

אשת המת - אסורה (אשת אחיו שלא היה בעולמו)
 נשות הותיק - מותרות (כי אינן קשורות לאשת המת)

אבל הותיק עשה בה מאמר

ומאמר לפי ר"ש הינו ספק:

נשות הותיק:

מותרות בכל מקרה, (גם אם המאמר הוא ייבום וגם אם אינו כלום)

אשת המת (שעשו בה מאמר):

או אסורה לחלוטין על האח החדש (אם מאמר לא עשה כלום)
 או שייבום נשות הותיק פוטר אותה (אם מאמר הריהו כייבום)

לכן להלכה

מייבם או חולץ לאחת מנשות הותיק - ואשת המת פטורה

שיטת חכמים

אם הותיק היה מייבם -

אשת המת - אסורה (כיוון שהיא גם אשתו של המת)
 נשות הותיק - אסורות (כיוון שהן צרותיה של אשת המת)

אם הותיק לא היה עושה כלום -

אשת המת - אסורה (אשת אחיו שלא היה בעולמו)
 נשות הותיק - מותרות, (כי אינן קשורות לאשת המת)

אבל הותיק עשה בה מאמר

ומאמר לפי חכמים הינו חצי ייבום:

נשות הותיק:

חולצות ולא מתייבמות, (אם היתה מתייבמת הן היו אסורות לחלוטין אבל היא רק התייבמה חלקית)

אשת המת (שעשו בה מאמר):

אסורה לחלוטין על האח החדש (מדין אשת אחיו שלא היה בעולמו)

לכן להלכה

חולץ לאחת מנשות הותיק - ואשת המת פטורה.